

THEOLOGIA PRACTICA

Szász Tibor András*

Felsőőfalva

Lelkület és misszió**

Előjáró beszéd

Itt van két akkora téma, amelyről külön is konferenciát lehetne tartani, úgyszintén a kettejük összefüggéséről. Amikor afelől érdeklődtem, hogy *mi is volna az előzetes koncepció*, akkor a jórészt fiatal lelkészek közül többen is egybehangzóan meglepően merev és konzervatív elképzelést vázoltak fel. Eszerint van egy ideális állapot, amelytől messze állunk. Ennek okát főleg a lelkészek helytelen hozzáállásában kell keresni – mondták a véleménynyilvánítók. Viszont ha rámutatunk hibáikra, felrázzuk őket, utat mutatunk nekik, és szembesítjük őket helytelen gyakorlatukkal, ettől felébrednek, öntudatra eszmélnek, motiváltak lesznek, és nagy lendülettel, hatékonyan kezdenek dolgozni, s ennek egyenes következményeként megpepszdül a gyülekezeti élet, aktivizálódnak a közömbös egyháztagok. Azaz úgy gondolták, hogy a szidás, az intézményes fenyegetés által meg fognak oldódni a gondokat, és így egyház ügye előbbre jut. Bárcsak ilyen egyszerű volna!

Jelzem, hogy a református papságot 450 éve egyfolytában inti, próbálja felrázni mindenki, mutogatja neki az utat lefelé, felfelé, jobbra, balra, mikor merre. Mi már egy hosszú folyamat végtermékeiként vagyunk olyanok, amilyenek. Ennek ellenére még mindig nem vagyunk tökéletesek. Ez annak a jele, hogy nem a szidás, az intézményes fenyegetés a célravezető módszer.

* Szász Tibor András (Brassó, 1958) szülővárosában érettségizett, majd Kolozsváron folytatott teológiai tanulmányokat a Protestáns Teológiai Intézetben. 1982-től esperesi segédlelkész volt Marosvásárhelyen dr. Csiha Kálmán mellett, majd Csomakőrösön (1984–1991) végzett lelképásztori szolgálatot, 1992-től pedig Felsőőfalván szolgál. 1992–1993-ban Genfi Egyetemen ösztöndíjasaként folytatott egyházjogi, valamint szellemtörténeti tanulmányokat, és a Voltaire Intézetben végzett kutatómunkát a 18. századra összpontosítva. 2000 és 2004 között bizottsági tagként vett részt a Romániai Református Egyház kánonrevíziójának munkálataiban. 1996 és 2006 között a romaügyek előadója volt, és hazai, illetve nemzetközi szakkonferenciákon képviselte az Erdélyi Református Egyházkerületet. Az 1989-es rendszerváltás óta folyamatosan működő Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület alapító alelnöke, munkatársa. Tanulmányokat közöl, előadásokat tart, új, interdiszciplináris módszerekkel kísérletez, és új munkaterületek nyit meg, intenzív lelki-gondozói és mentorálási tevékenységet folytat a gyülekezeti kereteken kívül is (blogger). Könyvei: *Kőrösi Csoma Sándor a lélek tükrében* (antológia, 1996), *Hetvenhét sóprédika* (esszék, 2010), *Aranyidő* (igei elmélkedések, 2018).

** Ez az írás annak az előadásnak szerkesztett változata, amely 2018. október 16-án hangzott el Szovátán az Erdélyi Református Lelkészszerkezeti Szövetség Apadó egyház, növekvő felelősség? témájú konferenciáján.

A lelkület, azaz felráz az élet, ha nem akarsz felébredni...

Első ébredésem szolgálatom tizedik évében történt, az 1990-es évek elején. Genfben voltam ösztöndíjas, amikor azzal szembesültem, hogy egy idegen világ tükrében mi, erdélyi református lelkészek egyáltalán nem olyanok vagyunk a független kívülről szemében, mint ahogyan azt mi magunkról, belkörüen látjuk vagy érzékeljük.

Amikor a magyarhoni, erdélyi és felvidéki ösztöndíjas csoportunk beszámolt a maga kisebbségi sorsáról, a felvidéki, erdélyi, délvidéki és kárpátaljai nyomorúságokról, a szlovákok, szerbek, románok és ukránok elnyomó, minket felszámolni akaró magatartásukról, genfi teológuskollégáink megütközve hallgatták keserves jeremiádunkat, irtózva néztek ránk, és azt mondták: „Ez biztos azért van, mert ti, magyarok nagyon intoleránsak és agresszívek vagytok. Senkivel sem tudtok kijönni, mindenkivel konfliktusban álltok!” Egy elzász-lotaringiai elfranciásított német teológina pedig le is fasisztázott minket. A hallgatóságot az a düh, az az alig leplezett gyűlölet lepte meg, amellyel előadtuk dolgainkat, nem pedig érveink igaza.

Addig a pillanatig én azt gondoltam, hogy toleráns, ártatlan áldozat, jámbor és az igazság koszorújától koronázott keresztyén vagyok, akinek álláspontját és igazát az Atyaúrstennek is kötelező képviselni.

Eltelt 30 év, és én csak a nyelvezetemen és viselkedésemen finomítottam, a többivel pedig itt állok nekifeszülve az Európai Unió követelményeinek, és tűnődöm és dühöngöm nemegyszer. Tehát ezt a kérdést kellene körüljárnom: Milyen lélek is van bennem, és milyen lelkületet képviselek én és keresztyén környezetem?

Hol beszél Jézus a tanítványi lelkületről?

Amikor dilemmában vagyunk, ajánlatos a Szentíráshoz fordulni! Hol olvashatunk hasonló helyzetről? Lukács 9,52–56-ban: *Amikor közeledett felemeltetésének ideje, elhatározta, hogy felmegy Jeruzsálembe, és követeket küldött maga előtt. Azok útnak indultak, és betértek a samaritánusok egyik falujába, hogy szállást készítsenek neki. De nem fogadták be, mivel Jeruzsálembe szándékozott menni. Látva ezt tanítványai, Jakab és János így szóltak: „Uram, akarod-e, hogy ezt mondjuk: Szálljon le tűz az égből, és égesse meg őket!” De Jézus feléjük fordult, megdorgálta őket, (és ezt mondta: „Nem tudjátok, milyen lélek van bennetek, mert az Emberfia nem azért jött, hogy az emberek életét elveszítse, hanem hogy megmentse.”) Aztán elmentek egy másik faluba.*

Vizsgáljuk meg, mit is tükröz ez az igerész.

Lelkivilág

A tanítványok a zsidó messiásváradalom hangulatában szocializálódtak, folyamatosan sértett és leszorított állapotban. Úgy tudták ezt elviselni, hogy vár-

tak egy csoda általi hirtelen jövő mennyei segítségre, elégtételre. Az adott nekik tartást, hogy az erkölcsi fölny tudatával éltek. Ez nyújtott számukra segítséget a túléléshez.

Külső megnyilvánulás

Újabb megalázáskor, amikor maguk mellett érezték a mennyei erő birtokosát, szent, jogosnak vélt haragot érezték, precedensre hivatkoztak, nyilvános, elrettentő és aránytalan büntetést követeltek.

Indulatos lelkivilág

Valójában belső gyűlöletük, frusztráltságuk, gőgjük árad ki. „Dögljenek meg! Hogy mernek ellenállni? Kötelességük volna térden csúszva szolgálni minket.” Stb.

Jézus tágabb perspektívája

...*akik kardot fognak, kard által vesznek el* – mondta Jézus a Mt 26,52-ben. Aki gyűlöl, gyűlöletessé lesz. Aki agresszív, az verekedő világot teremt. Aki pusztulást kíván a fél világra, az félig lepusztult világban fog élni.

A legegyszerűbb megoldás, ami nem jutna eszükbe

Jézus és a tanítványok átmentek a szomszéd, szintén csak samaritánus faluba, ahol a vendéglátás kiválóan működött: ettek, aludtak, és nyugodtan folytatták útjukat.

Eredmény?

Pünkösöd után készséggel fogadták az evangéliumot Samáriában. Bonyolult konfliktus helyett, amelyet nem úszol meg sebek nélkül, jobb az egyszerű megoldás. Ha van lehetőség rá. Ha vállalható. Jézus mennyei lelkülete könnyed, sose nyomasztó. Megoldásai elegánsak és – mai nyelvezettel szólva – „kreatívak”.

Mi a lelkület?

1. Megállapíthatjuk, hogy a lelkület a lelki állapot, amely az önreflexió és a külső környezet belső értelmezése által alakul ki. Erre ráakódik a hitbeli tapasztalat, az élettapasztalat, a szocializációs környezet élményvilága, a társadalmi háttér, a mindenkori PC, azaz politikai korrektség hatása. Végső soron egyfajta pot-pourri ez, a próféták fiainak fazeka.¹

¹ Amikor Elizeus visszatért Gilgálba, éhínség volt az országban. A prófétatanítványok ott ültek előtte, ő pedig így szólt a szolgájához: Tedd föl a nagy fazékat, és főzz valami főzeléket a prófétatanítványoknak! Egyikük kiment a mezőre, hogy valamilyen zöldségféléket szedjen. Talált is a mezőn egy indás növényt, és teleszedte a ruháját vadtyúkokkal. Hazatérve belevagdalta a fazékba főzeléknek, mert nem tudták, mi az. 2Kir 4,38–39.

A lelkület (az akarattal együtt) pillanatnyi döntéseink legfőbb mozgatórugója, cselekedeteink és viszonyulásunk kiváltója. Állapota döntő egyéni életünkre és hitünkre nézve.

2. Lehet elmélkedni afelett, hogy *milyen az ideális lelkület.* Megtették ezt a filozófiák, etikák és vallások. Ennek alapján lehet egy (vagy több) abszolút vagy relatív, pragmatikus keresztyén etikát is körvonalazni. Lehet a lelkületet a Szentlélek hatáskörébe áttolni, és annak rendszerében, terében elemezni. Ezt is megtette (részben) a pneumatológia. De ki foglalkozik pneumatológiával napirenden? Ki az, aki ebből a nézőpontból közelíti meg a dolgokat? Utólag vehettem észre, hogy a párhuzamos előadásban Juhász Tamás reflektál erre.

3. *Mennyire állandó a bennünk uralkodó lelkület?* Karakterünk, egyéniségünk bizonyíthatóan kiforr a korai pubertáskorban, és életünk folyamán már nehezen változik. Egyesek pesszimisták e téren, és így vélekednek: „Kutyából nem lesz szalonna!” „Szőrét elveti, természetét nem!”

A keresztyénség arról szól, hogy *az egyén jellemző lelkülete mélyen és alaposan megváltozhat a metanoia, a mindenre kiterjedő gondolatátcsoportosulás, a gondolkodás megváltozása által), amelyet a Szentlélek visz véghez, és az ebből fakadó keresztyén életvitel munkál.*

4. *A csoportok lelkületére ugyanezek a vonások jellemzőek!* Vannak ugyanis közületi lelkületek is. Lelkülete van az egyháznak, a reformátusságnak, az Erdélyi Református Egyházkerületnek, az egyházmegyéknek, a gyülekezeteknek, a lelkészegyesületnek, a presbitériumoknak, de még a harangozóknak is. Ez az idő folyamán változik vagy változhat. A lelket behívjuk, a lelkületet kitermeljük – a mennyeit és a démonit egyaránt. A szakmai vagy közületi csoportlelkület az azonos szolgálat (szabályzat, utasítás) és követelményrendszer keretének kényszerében érlelődik és válik karakteressé.

Egyházunk lelkületének vizsgálatához és megértéséhez ajánlatos felsorolni az egyházi szereplőket és azokat, akikkel napirenden kapcsolatban állunk. Gondoljuk végig ezek kapcsolódási rendszerét, viszonyát. Amint már említettem, minden egyházon belüli és egyházon kívüli egységnek, szakmai vagy szervezeti közületnek megvan a saját örökölt, kitermelt vagy rákényszerített profilja és érdeke. A csatolódások szövevényesek, némelykor ellentmondásosak. Ezek a rendszert hajlandóak lelassítani, megbénítani és túlbonyolítani.

Az egyházon belül ott vannak a lelkészek, az egyházi alkalmazottak, a hitoktatók, az egyháztagok, a presbitérium, a gyülekezet, az esperesi hivatal és az egyházkerület. Az egyházi szervezeten kívül pedig ott van a „világ” mint virtuális közösség, a mindenkori politikum, a többség, a kisebbség, más felekezetek, az önkormányzat, a média, a közületek és más szervezetek. Erdélyi Református Egyházkerületként nem közömbös, hogy milyen viszonyban vagyunk a Királyhágómelléki Református Egyházkerülettel, az összmagyar református egyházzal, illetve a romániai és magyarországi állami intézményrendszerekhez való vi-

szonyulásunk. Az akár megrajzolható sémát tetszés szerint bővíthetjük és részletezhetjük.

A lelkület és a misszió anagógikája, azaz merre kell kifutnia az egésznek

Valaki azt javasolta, hogy a témakör elemzésénél próbáljak valamiképpen reflektálni a hitvallásokra, és arra, hogy szükséges visszatérni azoknak szelleméhez. Én úgy vélem, hogy akár a Biblia betűjéhez való visszatérés sem vezet törvényszerűen a pezsgő keresztyén élet felvirágzásához, és a hitvallásos alaphoz való dogmatikus odatapadás is maximum egymás előtti önigazolásunkat erősíti, és nem igazán releváns az egyház esetleges újjászületésében.

Jellemző, hogy Kálvin *Institúciója* és a többi reformátori irat is állandóan jelzi, hogy amit leírnak, ideiglenes, és bár alázattal és következetesen támaszkodnak a Szentírásra, mégis ehhez tartják magukat (*II. Helvét Hitvallás, Előszó*):

„[...] ha valaki ezt kéri, sőt ha valakik Isten igéjéből jobbra tanítanak, ezt megköszönve engedünk is nekik, és követjük is őket az Úrban, akinek dicséret és dicsőség.”

Tehát ha valaki az evangélium alapján jobban megindokolt álláspontot fejt ki, akkor a már leírtakat annak szellemében lehet módosítani, vagy akár helyettesíteni.

A reformátorok nagyon agresszív korszak nyomása alatt fogalmazták meg tételeiket, állandó időhiánnyal küszködtek, és tudták, hogy egy-egy „divatos” téma túl van reagálva, míg számos fontos tétel nincs kellőképpen körbejárva, kiemelve. Az a katolikus vád, amely szerint a protestánsok a hagyományos keresztyén hitrendszer teljes szétrombolását tűzték ki célul, arra kényszerítette a reformátorokat, hogy szüntelenül bizonygassák a rend, a törvényesség, a helyes konvenciók iránti elkötelezettségüket. Megelégedtek azoknak a tételeknek visszabontásával, amelyek egyértelműen összeegyeztethetetlenek a Bibliával, vagy hatalmi érdekeket szentesítettek, de – eltekintve némi felszínes tisztogatásuktól – érintetlenül hagyták az ökumenikus zsinatok döntéseit. Ez a későbbi szakadások melegágya, a neoprotestáns szekták megjelenésének generálója, és a jelenlegi, összeurópai teológiai válságunknak is okozója lett.

Rugalmasság, következetesség, újragondolás! Nem más Lélek, hanem új lelkület szükséges: krisztusibb.

Francesco jezsuita pápa állásfoglalásai, tételei elhangzásuk pillanatában mélyen felháborítottak és megbotránkoztattak. A két-három év múlva bekövetkező események, helyzetváltozások viszont rádöbentettek, hogy ő a világ globális folyamatait tartja szem előtt, és a holnapi terepviszonyok számára készítette elő a védhető frontvonalakat, állásokat. A róla alkotott véleményem nem sokat változott, de el kellett ismernem, tudja, mit tesz.

Értelmezzük hát újra lelkületünket, szolgálatunkat. Szükséges, hogy az egyház időről időre kritikus önrevíziót tartson. De ezt ne öngyilkos módon tegye!²

A misszió

Mi a misszió célja? A „metanoia” minden szinten történő véghezvitele, munkálása. Ez Jézus parancsa alapján történik: *Menjetekek el teháat, tegetekek tanítványaá minden népet...* (Mt 28,19). Ebből a meghatározó igéből három módszertani útmutatás hallható ki tisztán:

- először is új munkaterület felé indítja mindenkori tanítványait, és arra buzdítja őket, hogy önköreinkből határozottan kilépve tevékenykedjenek;
- másodsor arra utasít határozottan, hogy a megváltoztatás igényével kell lépni, és a megkeresett embereket a tanítványság szintjére kell felségíteni;
- harmadsor pedig int, hogy szüntelenül nyitni kell egyre tágabb körök felé, és át kell lépni az etnikai, szociális és ideológiai korlátokat, és szükséges felülírni azokat.

Ezzel szemben *mi önkörünkben építkező, a már adott környezetet kiszolgáló és értékkonzerváló vállalkozásban gondolkodunk*. Offenzív magatartás helyett defenzív álláspontot vettünk fel.

Ahol a metanoia folyamata visszafordíthatatlanul beindult vagy megtörtént, ott hagyjuk abba, és forduljunk immár a megtértekkel együtt a többiek felé. Az elvesztett juh példázatát parafrazálva: ne pedikűrözzük a tíz megmaradt vagy megtalált bárányt, hanem induljunk a szétszéledt 90 után. A 2017-ben Erdély-szerte is megtartott 450 éves jubileum nagy méretű rendezvényei ténylegesen megpezdítették gyülekezeteink, egyházmegyéink és egyházkerületünk közösségi életét. De vajon nem ugyanazok vonultak-e fel, akik eddig is megvoltak?

Miért nem bontakozott ki virulensebben az utóbbi 30 évben a missziói munka egyházkerületünkben? Mire tekintettünk?

Inputra figyeltünk, nem az outputra

A nyíllal lövő nem a húrra, hanem a célra koncentrálnak. Pontosan meghatározza a kívánt végeredményt, és mindent alárendel annak elérése érdekében. Ehhez szükséges egy személy vagy egy olyan nagyon szorosán együttműködő vezető csapat, amelynek tagjai részletekbe menően egyetértenek, és együtt is munkálkodnak.

Itt érintjük egyházszerületünk egyik legérzékenyebb pontját: hatékony-e valójában a mi zsinatepiszkopális rendszerünk? Úgy tűnik, a 1989-es változások után ahelyett, hogy gyengült volna, inkább a megerősödés irányába mozdult el a Kárpát-medencében? Kétségtelen, hogy jórészt olyan karizmatikus és tehetséges lelkipásztorok kaptak megbízatást a püspöki tisztségre, akiknek volt határo-

² Éric Fuks genfi teológiai professzor híres etikai kurzusának vezérgondolata. Ld. Fuks, Éric: *Ethique et droit*. Labor et Fides, Genève 2002.

zott víziójuk, mégis úgy tűnik, hogy a kézi irányítás és az egyéni látás érvényesítésének lehetősége nem mindig hozza meg az elvárt eredményt.

A víziók elemzésének, kivitelezésének és korrigálásának szükségessége

Szükségesek a víziók, de azoknak előzetes elemzése, következetes kivitelezése és menet közbeni korrigálása is. Ez viszont nem történhet meg akkor, ha a vezetés auteriter, hiszen a beismert tévedés a kudarc elfogadhatatlan ódiúmat sejteti. Innen származik az a mindenkori kényszer, hogy mindenáron fenn kell tartani a középtávú tévedhetetlenség mítoszát.

Anélkül, hogy bántani szeretnék bárkit, egy olyan történetet eleveníték fel, amellyel azt kívánom szemléltetni, hogy a kivetített elképzelés mennyire másképpen tud megvalósulni a mindenkori jövőben.

Az 1990-es évek elején egyházkerületünk jelentékeny támogatásokat kapott a nagyvilágból. Románia és sokat próbált kisebbségi egyháza felé hatalmas volt a bizalom. Abban az időben, amikor az építkezések ára még nem futott el, és az ügyintézés is gyors és egyszerű volt, a pénz pedig, főleg a valuta hatalmas vásárlóértékkel bírt, az érkező segélyáradatot az egyházkerület két nagy és reprezentatív épületbe csatornáztta. Az elképzelés az volt, hogy ezek adnak majd otthont a hajdan letiltott, de most már újból kibontakoztatható diakóniai és missziói munkának. Kétségtelen, hogy a szükséges funkcióváltásokat és a gazdasági fenntarthatóságot nem lehetett előre látni a következő 25 évre. De azért mégis. Mert már akkor érezhető volt, hogy egy Szász Domokos-féle terv keresztülvitele ajánlatosabb és hatékonyabb lett volna az egyházkerületben. Ennek ellenére – amint azt 2000-es egyházkerületi jelentés is tükrözi – központi szinten a káosz és a rendetlenség jeleként értelmezték a helyi kezdeményezésből indult és „gombamódra szaporodó” gyülekezeti, alapítványi építkezéseket. Bizonyára többtucatnyi többfunkciós gyülekezeti központ épülhetett volna egy olyan átgondoltabb stratégiával, amely figyelembe veszi az alsó jelzéseket. Olyan helyekre gondolok, mint amilyen a szászrégeni DIO Ház, a brassói Reménység Háza, a sepsiszentgyörgyi Gyöngyvirág utcai református gyülekezet komplexuma, és sorolhatnám tovább a mindezek ellenére megvalósult és sikeres közösségmegtartó létesítményeket.

Az elmúlt harminc évben voltak alkalmas idők, amikor nagyon határozottan lépni kellett volna némelyik területen. Az önerőből és sokszor ellenszélben kibontakozni próbáló jó kezdeményezések magukra hagytak, és nem tudtak kellőképpen felfejlődni. Elég például, ha összevetjük diakóniai hálózatunkat a katolikusokéval.

Milyen képességeket kívánunk kimunkálni a keresztyénség megélésére

Meg kellett volna fogalmazni, hogy milyen típusú keresztyénség megélésére alkalmas képességeket kívánunk kimunkálni, és hogyan.

Hitoktatásunkban, konfirmációi előkészítésünkben, körli tevékenységeinkben kellő súlyt kellene hogy kapjon a lojalitás és áldozatkészség kimunkálása, a gyüle-

kezetet alkotó képesség begyakorlata, a munkacsoportos tevékenységek gyakorlatainak szorgalmazása, a spontán szerveződés bátorítása a mindenkori igények és szükségletek figyelembevételével.

Kikonfirmált ifjaink elszakadása és református iskoláink diákjainak eltűnése a gyülekezeti életből, a diakóniai intézet hallgatóinak visszajelzés nélküli, majdnem testületi kitelepülése külföldre mind-mind el kellene hogy gondolkoztasson minket. Mi értelme van, a nagy odaadással és áldozattal végzett képzéseknek, ha azok nem anyaszentegyházhoz való tartozás érzetét munkálják?

Eredményes-e a meglévő „rend” betartásának szigorítása?

Nem kellett volna ragaszkodni ahhoz téves és elvetendő szemlélethez, amely szerint jó eredmények a meglévő „rend” betartásával érhetőek el garantáltan, növekedés pedig annak fokozásával vagy szigorításával. Gyönyörű templomskanzeneket és rendezett temetőket láttam sok helyen Európában a hajdan virágzó egyházközségei helyén. Az ötlettelenség, a korrekt, de szűk mederbe csatornázott egyházi élet elveszíti vonzóerejét a gazdag kínálatú jelenben, és sok helyen látványos és megállíthatatlan sorvadást okoz. Az ilyen egyházi élet leszálló ágba jut, el egészen egy reménytelen tengődési állapotig.

Radikális szemléletváltás

Bizonyos területeken életbevágóan szükséges a radikális szemléletváltás. A konzerválás helyett az új nemzedékek céltudatos kinevelésére kell törekedni. Nem a tegnap vagy a ma egyházának továbbéltetésére, hanem a jövő egyházának kiépítésére kell kiképezni őket. Ápolás helyett a nemzésnek kell előtérbe kerülnie. Ez a megállapítás akár fizikális értelemben is érvényes, mert annak van igaza, aki teleszüli a helyet.³

A szüntelen hagyományápolás helyett hagyományt kell teremtenünk. Hogyan is menthetne meg, hogyan is növekedhetne az, ami ápolásra szorul, tehetetlen, leépülő, és képtelen önmagában megállni? A megtartás helyett a gyarapított átadáson kellene gondolkodnunk úgy, hogy többet hagyjunk, mint amennyit kapunk. Nem szükséges átadunk olyan szokásokat és beidegződéseket, amelyek se nem hasznosak, se nem áldásosak. Ez máskülönben az állandó reformációnak is egyik alapelve.

A panelek tanításának helyét a képzés kell hogy átvegye, a memorizálás helyett használható készségeket szükséges kifejleszteni. A modern pedagógia is erre tart, és nem véletlenül.

³ Ez a magyar politikai közbeszédben újból népszerűvé vált gondolat főleg Ravasz László és Márton Áron beszédei által terjedt el a két világháború között, és pedig ebben a formában: „Erdély azé, aki teleszüli.” Ez egy Trianon előtti parlamenti vita hevében elhangzott, emlékeztetés és nyersebb formában megfogalmazott replika Vasile Goldiş aradi román képviselő részéről.

A szolgáltatások nyújtása mellett fel kell ismernünk a gyakoroltatás szükségességét. A kiszolgálás mellett a közös megélést kell előtérbe helyezni. Minden kapcsolatnak a közösségbe, a gyülekezetbe való becsatlakoztatást is kell munkálnia. Tudatosan. Ilyen szempontból ajánlatos figyelembe venni a neoprotestánsok hatékony munkamódszereit.

A népszámlás rövid története

A hívek migrációja nem új folyamat. Az első világháború előtt divatban volt az amerikázás, amikor Erdélyből kivándoroltak közül is több tízezer dolgoztak a pittsburgi szénbányáknál, kohóknál és fűrésztelepeken. A két világháború közötti a nagyvárosok felé történt áramlás. A sokat dicsért magyar autonóm tartomány túlbuzgó magyar elvtársai által bevezetett kuláküldöző terror, a Székelyföld tudatos sorvasztása újból tömeges kirajzásra készítette a tömbmagyarságot a bányavidékek és a nagy iparközpontok felé. A rendszerváltás utáni első évtizedben a magyarországi vendégmunka volt általános, újabban az Európai Unió országai, valamint Anglia és Írország felé is nagy a kiáramlás. Érdekes, hogy a román nyelvet jól beszélő, tömbmagyarságon kívüli híveink a település kivándorlási trendjét követik Olaszország vagy Spanyolország irányába.

Az egyház változó sikerrel próbálta követni ezeket a lélekszámbeli mozgásokat. Egy furcsa statisztikai elv alapján mi lehetünk leginkább képben, hogy mi is történik a romániai magyarsággal. Az évenként elkészített, majd összesített lelkési jelentések mint reprezentatív minták elég kis hibahatárral körvonalazzák a mozgásokat és tendenciákat. Figyelemre méltó és ritka munka e téren Szabó Mihály magiszteri szakdolgozata: *A jó pap holtig tanul? Az Erdélyi Református Egyházkerület 2008-as évi lelkészi jelentéseinek elemzése*.⁴ Érdemes felvázolni, mi is történt az egyházi és világi nyilvántartásokkal 1910 óta. Az 1910-es dátumot azért emelem ki, mert ekkor készült az utolsó országos, részletes és megbízható állami népszámlálás Trianon előtt.⁵ A világi népszámlálás helységekre lebontva és korrektül tükrözte Erdély teljes lakosságának felekezeti hovatartozását. Az egyházi nyilvántartások faluhelyen nagyjából lefedték a mért adatokat. A városokban és a nagy ipari központokban más volt a helyzet. Ott a sokezres gyülekezetek képtelenek voltak nyomon követni a be- és kiköltözéseket. Ezért gyülekezeti körzetek alapján sorolták be a felbukkanókat, s a gyülekezeti összlétszám megállapításakor csak becslésekre hagyatkozhattak.

A második világháború után és a kommunizmus megszilárdulásával még inkább követhetlenné lett a helyzet, az 1970-es évektől kezdődő városfejlesztés-

⁴ Szabó Mihály: *A jó pap holtig tanul? Az Erdélyi Református Egyházkerület 2008-as évi lelkészi jelentéseinek elemzése*. Magiszteri szakdolgozat. Babeş–Bolyai Tudományegyetem, szociológia szak. Kolozsvár 2010.

⁵ *A magyar szent korona országainak 1910 évi népszámlálása*. Hatodik rész. Végeredmények összefoglalása 15 grafikai térképpel. Magyar statisztikai közlemények. Új sorozat. 64 kötet. A Magyar Kir. Kereskedelemügyi miniszter rendeletéből szerkeszti és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 1920.

tések pedig tovább rontottak ezen.⁶ Ebben a periódusban történtek átgondolt próbálkozások az aktualizált nyilvántartások összeállítására. Az akkori egyházi törvény szerencsétlen rendelkezése miatt sok helyen nem szorgalmazták ezt, amely egy bizonyos lélekszám fölött előírta a gyülekezet kötelező megosztását.⁷ Némely megosztást ellenző gyülekezetnek vagy lelkésznek pedig érdeke volt a lapangók fenntartása a maguk nyilván nem tartott állapotában.

Az 1970-es és 1980-as években nagy hatékonysággal működött dr. Csiha Kálmán, dr. Bustya Dezső és Lestyán Ferenc római katolikus főesperes „kopogtató” módszere Marosvásárhelyen. Ez abból állt, hogy a főleg újonnan épült tömbháznegyedekben ajtóról ajtóra jártak a lelkészek és segédlelkészek, a gondnokok és presbiterek, és összeírták, nyilvántartásba vették a reformátusokat, illetve római katolikusokat. Nem történt olyan, hogy ne fogadták volna az összeszámláló egyházi szolgákat, vagy elleneztek volna a nyilvántartásba vételt. Azóta a megközelíthetőség, a lelkület, a gyülekezeti munkára foghatóság sokat változott.

Miután püspökké választották Csiha Kálmánt, több, különösebb visszhang nélküli népszámlálási felhívást intézett a kerület gyülekezeteihez, és el is rendelte nyilvántartásban nem szereplő reformátusok felkeresését és összeírását. A kezdeményezés kudarcba fulladt, majd feledésbe merült, és pedig amiatt, hogy nem készült módszertan a hívek összeírását szorgalmazó felhívások és rendelkezések mellé, és ezek a teljesítés határidejét sem közölték. Az összeírás iránt megfogalmazott igény pedig olyan időszakban történt, amikor az iskolai hitoktatás újraszervezésére, az építkezések, a földbirtokok és az épületek visszaszerzésének feladatai szakadtak az egyházközségekre, amelyek jó része a lelkészekre hárult. Emellett persze tovább élt a lélekszám titkolásának érdeke a gyülekezetek szintjén, akár a megosztás miatt, akár a fenntartói járulékot nem fizető gyülekezeti tagok után is befizetendő központi járulékok, fejpénzek miatt.

Bizonyára történtek sommás vagy részletes összevetések az állami statisztikák és a gyülekezeti nyilvántartások között. Ezeket azonban nem követte határozott intézkedési terv. A rendszerváltás után már újból szerepel a felmérésekben a felekezeti hovatartozás feltüntetése az adatközlő önkéntes nyilatkozata alapján.⁸ Az e téren történt kutatások töredékesek, eredményeik pedig nem váltak közkinccsé az elégtelen kommunikáció, valamint a nehézkes hozzáférés miatt.

Kit mérünk fel, és hogyan? A rendszerváltás utáni kánonrevízió alkalmával a kánonjogi bizottság tagja voltam, és nyomatékosan szorgalmaztam *egyháztagság és gyülekezeti tagság* határozott megkülönböztetését. Ezek szerint egyháztag az, akit megke-

⁶ Ld. Szász Tibor András: *A marosvásárhelyi gyülekezetek lelki arculata*. Szakvizsga-dolgozat. [Kézirat], Kolozsvár 1983.

⁷ Vö. Első rész. Az egyházközség. Első fejezet. Az egyházközségről általában, 17. §. In: *A Román Népköztársaságban levő Református Egyház Statútuma*. Alkotta az 1948. évi októberi hónap 24-én megnyílt Kolozsvári Zsinat. A Református Szemle 1949. okt. 31-ki számának hivatalos melléklete. Kolozsvári és a Nagyvárad Református Egyházkerület, Kolozsvár 1949, 9–10.

⁸ Ld. *Institutul Național de Statistica. Recensământul populației și al locuințelor*. 1992, 2002, 2011. <http://www.recensamantromania.ro/>

reszteltek, és nyilvántartásba vettek valamelyik gyülekezetben, és sem szóban, sem írásban nem mondott le református státusáról. Gyülekezeti tag pedig az, aki felvállalja a gyülekezethez való tartozást, és teljesíti az előírt feltételeket: a kapcsolattartást, a laccím bejelentését, a fenntartói járulék fizetését. A gyülekezeti és összegyházi tagok egyetlen masszaként történő kezelése áttekinthetetlené teszi az egyház kontúrjait, s nem teszi lehetővé határozott, célzott missziós területek behatárolását.

A senkiföldje tartalékai

Amikor állítólag nagyságrendekkel „porlanak”, „tűnnek” el gyülekezeteink, ennek nem mindig a természetes csökkenés vagy az emigráció az oka. Az eltávolodó, leszakadó rétegeket túl könnyen engedjük el, nincs hatékony missziós válaszunk, akaratumk megtartásukra. Kik ezek, akik eltűnnek? Soroljuk fel őket.

Klasszikus szórvány

Tudjuk, hogy a szórvány fennmaradásához döntően fontos a rendszeres és személyes jelenlét, a felkeresés és a gondozás. Hogy melyek a szükségletek, a nehézségek, a perspektívák, és hogy mit lehetne és kellene tenni, ezt számos alkalommal felvázolta a missziói ügyosztály.⁹ Tudatában kell lennünk, hogy a szórványlét nemsokára ott is megjelenik Erdélyben, ahol ennek nem volt előzménye.

Fel kell készülnünk a tehetetlenségi erő legyőzésére. Azt látjuk ugyanis, hogy az elerőtlenedő kis helyek szívós kollektív memóriája nem tart lépést a gyors változásokkal. Önképük legtöbbször messze elszakad a realitástól. Végzetes például egy száz lélek alá csökkent anyaegyházköztség számára, ha hajdani „teljesége” illúziójában él: „Örökké volt papunk, és mindig meg tudott élni.” „Mindig meg tudtuk javítani a templomot, mindig volt kántorunk, de most miért nincs, most miért nem lehet?” A szitokszóként hangoztatott „bokrosítás a jövő”, vagy árnyéktelepüléseken tengődő alulfizetett lelkészek sokasága? Egyelőre nincs válasz. Nagyon keményen beindult az eddig kompakt városi gyülekezetek és a tömbmagyarság peremeinek szórványosodása, főleg az utóbbi tíz évben. Fel kell készülni a jelenség kezelésére.

A vegyes házasságok szülöttei

A vegyes házasságok szülötteinek kérdése majdhogynem tabutéma. Nincs számukra jó válaszunk. Elriaszt, hogy az első generáció általában túlkompenzál integrációs kényszerében, virulensen szakít magyar gyökereivel. Bizonyítási kényszerükkel gyakran karriert futnak be, számarányukban országosan fölülreprezentáltak, s ez jellemző minden integrálódni akaró ambiciózus kisebbségre. Csak egy párat említek a magyar hátterű első vagy másodgenerációs személyiségek-

⁹ Ld. pl. Vetési László: Szórványstratégia – nemzetstratégia. Tervezet a romániai szórványmagyarság közösségépítéséhez és kisközösségi rehabilitációjához. In: *Magyar Kisebbség*, VI., 20. sz. (2000/2), 1–29. <http://epa.oszk.hu/02100/02169/00015/pdf/000222.pdf>. Elhangzott 2015. június 17-én Veszprémben, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet Konferenciáján.

ről: Petre Roman, Laura Codruța Kövesi, Ludovic Orban, Daniela Györfi, Gyuri Pascu. De sorolhatnánk még a sok politikust, polgármestert, közéleti személyiséget, üzletembert, akik nem „magyar vonalon” érték el pozíciójukat.

A tömbmagyarságon kívül negyven éve tíz házasságból hét lett etnikailag vegyes. Oda kellene figyelni a görög, örmény, ír diaszpórákra, ahol több generáció után a nyelvvesztés és integráció ellenére is sokan keresik meg és vállalják fel gyökereiket. Nemcsak a félvér, hanem a negyed- és tizenhatodvér is megkeresi mély identitását.

Nem véletlen, hogy Erdélyben a neoprotestánsok az elrománosodott, nyelvet vesztett és kevert közösségekben érték el a legnagyobb sikert. Mondhatná valaki, hogy e réteg visszatérítése lehetetlen, és kevés eredménnyel kecsegtet. Így igaz. De mégis szükséges volna megpróbálni. Feljűk megnyilvánuló nyitottságunk és szolgálatunk olyan jóindulatú pufferréteg létrejöttét és fenntartását segítené elő, amely – saját identitásunk megőrzése és hangsúlyozása mellett – hosszú távon segítené elő békés és organikus beágyazódásunkat az erdélyi közösségbe és a többségi társadalomba.

Reformátusságukhoz, magyarságukhoz kötődő cigányok

A reformátusságukhoz és magyarságukhoz kötődő cigányok¹⁰ a tömbmagyarságban és azon kívül, nos ez a legkomplexebb és legnépesebb réteg. Az irányukban tanúsított magatartásunk enyhén szólva ambivalens a több évszázados együttélés után is. A magyarság társadalmi és gazdasági térszűtése és a roma népesség lélekszámának gyors növekedése, szociális státusának radikális megváltozása teljesen új helyzetet hozott létre. A legegyszerűbb és közhelynek számító vélekedés, amely szerint a református közösségnek „integrálnia kell őket”, téves elképzelés. Az európai integrálódás útján messze elkerültek bennünket, főleg az utóbbi évtizedben. Ez egyben gyökeres átalakulást is hozott abban is, hogy miképpen viszonyulnak a hagyományos gazdaközösségekhez. Vallási, nyelvi függőségük drámaian hanyatlóban van. Egy húsz évvel ezelőtt beindított miszióknak most volna esélye gyönyörűen felívelni.¹¹

Lappangó hívek

Vannak lappangó hívek, akik népszámláláskor reformátusnak vallják magukat, de nem szerepelnek a gyülekezeti nyilvántartásokban, az összlélekszámokban. Ezeknek létszámát egyházkerületünkben 60 000 személyre becsülik.

¹⁰ A „cigány” kifejezés nem pejoratív, nem megbélyegző a hagyományos, soketnikumú erdélyi közegben. A „roma” kifejezés nem életszerű, és csak egy szűkebb csoportra vonatkozik.

¹¹ Mint romaügyi szakelőadó 1994-től 2012-ig minden egyházi fórumon beadványokat, indokolt és kivitelezhető intézkedési javaslatokat terjesztettem elő ebben a tárgyban, de senki sem vette őket figyelembe.

Formálisan katolikussá lett, „reverzált” hívek

Az erdélyi magyar római katolikus papok – a hivatalos tiltások ellenére is – mind a mai napig megsértik a lelkiismereti szabadságot: reverzálist vesznek be katolikus házastárshoz kötődő egyháztagjainktól, és azokat a katolikus családon keresztül nyomás alá helyezik, hogy elhagyják reformátusságukat, de ezzel nem segítik elő teljes jogú integrációjukat. Így legtöbb (volt) reformátusunk egyfajta lelki senkiföldjén találja magát, vagy úgy véli, hogy ilyen területre kényszerült. Ezt holmi rosszul értelmezett udvariasságból vesszük tudomásul, és elengedjük őket, holott intenzív „visszatérítésük”, főleg ha elhagyják tradicionális környezetüket, vagy elválnak, missziós kötelezettségünk kellene hogy legyen.

A diaszpóra

A legtöbb kitelepedő elvallaltalanodik. A „klasszikus” egyháztagjaink 2/3-a már itthon nem jár templomba, egyházi alkalmakon csak családi események kapcsán vesz részt. „Szolgáltatások” igénybevétele esetén az otthoni gyülekezetet veszik igénybe. Nem jellemző egymás társaságának intézményszerű keresése vallásos hovatartozás alapján, ami még tetten érhető volt az előző, történelmi emigráns hullámok esetében.

Rabok, alkoholisták, fogyatékkal élők, mélyszegények, hobbifüggők

Istennél nincs selejt. Vannak a társadalomnak rétegei, amelyekről legkevésbé feltételezzük, hogy szükségük volna intenzív misszióra. Mikor feljűk fordulunk, akkor döbbenünk rá, hogy mennyire evangéliumra szomjazó személyekről van szó. Nem véletlenül soroltam ide a hobbifüggőket, akik végső soron egy alternatív valóságot keresnek, teremtenek maguknak, és egyfajta másságot próbálnak megélni. A motorosok, természetjárók, lovasok, hagyományőrzők világát hozhatom fel példának: más vallásos ideológiák értéket látnak bennük, és kemény harcot folytatnak „meghódításukra”. Miért maradnánk ki pont mi a versengésből, és engednénk végleg oda őket az agymosó szektáknak, holmi keletinek mondott vagy őssámánkodó irányzatoknak?

Összegzés

Ez a folyamat, amelyben benne vagyunk, nem fogyás! Ez szétesés és feloldódás karakterünk veszteséssel, vonzerőnk és hatásunk gyengülésével párhuzamosan.

Furcsa, hogy a kommunikációs lehetőségek bővülésével és az elérhetőségi eszköztár bővülésével párhuzamosan történik a távolodás. A misszióban semmi sem pótolja a közvetlen megszólítást és a szeretetteli szívbeli indulatot.

Mindegyik felsorolt csoport külön missziói módszertant, személyre szabott szolgálatot igényel. A megcélzott rétegek eléréséhez ki sem kell lépünk erősen önkörünkből, mert az benne van mozgásterünkben. *Egy hatékony és tudatos térítés, evangelizáció, becsatolás mérsékelt sikeresség esetén is két nagy egyházmegyéni gyarapodást jelentene egy évtized alatt, kompenzálná, pótolná a fogyást.* Az a belső, motivált réteg,

amely ezt felvállalná és véghez vinné, módszereiben és hitében megújult egyházi közösséget teremtené maga körül. Megmentené a jövőt.

Mit lehetne jobban tenni?

Könnyű tanácsok sokaságát osztogatni, tennivalók garmadáját felmutatni. Gyakran tapasztaltam, hogy fantáziálásnak vélték konkrét és kivitelezhető javaslatomat. Pedig legtöbbjüket már működő modellek ismeretében terjesztettem elő.

A rádió

Annak ellenére, hogy a tévé elterjedésével a rádió jelentőségének csökkenését jósolták, ez nem következett be. Hallgatása közben lehet autót vezetni, dolgozni, házimunkát végezni, s így hatalmas közönsége van. A magyar nyelven sugárzó katolikus Mária Rádió körzeti stúdiókkal, antennahálózattal, szórási sáv és idő megvásárlásával fődte le egész Erdélyt és a Csángóföldet. Simán elérte azt, amit a legintenzívebb misszióval vagy lobbizással se sikerült más úton biztosítani: folyamatos és élő, magyar nyelvű kapcsolatot alakíthatott ki szétszórta, elszigetelt, mozgásukban korlátozott vagy anonimitását, hitbeli intimitását megőrizni kívánó személyek sokaságával. Nyílt, konfrontatív politizálást kerülő, nyugalmat és kegyességet árasztó programjai, amellyel egyaránt nyújtanak igényes szövegeket és emberközeli, egyszerű megközelítéseket, hangvételének ott-honossága és a reklámok hiánya rendkívül népszerűvé teszi. Felekezettől függetlenül tömegesen hallgatják mindenütt, ahol fogható. Eredményei mérhetőek. A rendszeres áhítatok, imák, személyekért mondott könyörgések, bizonyágtételek és vallásos ismeretek tudatos szórása szintre hozták azokat is, akik eddig csak érintőlegesen vettek részt a vallásos életben.

Kiváló kezdeményezés volt a kolozsvári református Agnus Rádió. Sajnos nem nőtte ki magát azzá, ami lehetett volna. De reméljük, hogy a református rádiózás fontosságára való ráébredés és az internetrádiózás technikai lehetősége új utakat fog nyitni ezen a téren.

Az iratterjesztés

A reformáció sikerét a nyomdatermékek széles körű és gyors szórása tette lehetővé, amely által a teológiai viták, a beszédek, a hitvallások és az egyházi hírek lekerültek a hívek és a helyi közösségek szintjére, és hozzájárultak az egységes közvélemény kialakításához. A bibliák, énekeskönyvek és Szikszai György tanításai és imái két évszázadon át képezték az egyéni és a családi kegyesség gerincét. A 19. század ébredési mozgalmairól, a traktátusirodalom fontosságáról nem szükséges bővebben szólnom. A rendszerváltás előtt a kemény tiltás ellenére beszivárgó evangéliumi iratoknak óriási hatása, megtartó és megújító ereje volt.

1989 után eltűnt a cenzúra és az iratterjesztés tilalma. Hirtelen hatalmas nyomdai kapacitás került birtokunkba, és újságok, folyóiratok, időszaki kiadványok, egyházi réteglapok, könyvek kiadása vált lehetségessé. Ezeknek hatékony szét-

osztása, promóciója, értékesítése, interaktív alkalmazása sok kívánnivalót hagy maga után. Megerősödött és mintegy monopóliummá vált a minőségi teológiai irodalom kiadása is, de az olcsóság és az elérhetőség rovására. Ha nem is szükséges lemásolni Jehova tanúinak iratterjesztő technikáit, de sok mindent lehetne tanulni módszereikből.

Élő honlap, élő (e-)újság

Amikor az 1990-es évek elején megfogalmazódtak az első panaszok az egyházkerület újsága ellen, hogy tudniillik nem érdekes, sőt unalmas, akkori főszerkesztője a lelkészi közösség lustaságát okolta, és ezt kérdezte: miért nem írnak cikkeket és tudósításokat? Holott száz teadélután, rendezvény vagy táborozási beszámolóból sose lesz közérdeklődésre számot tartó, érdekesítő anyag. Azóta történt előrelépés, és adódtak újabb, olcsóbb, gyorsabban célba juttatható közlési lehetőségek.

Az élő honlapok, e-újságok, a blogok és a Facebook-oldalak nálunk is megjelentek, ezt egyre bátrabban használják gyülekezeti vagy körzeti szinten. A felsőbb, mindenkit megszólító szintet még nem érték el. Ezek között egy terjesztő vagy futárszolgálat által szórt, jól szerkesztett, aktuális és közérdekű témákat tartalmazó református hetilap fontos egyházi közvélemény-formáló szerepet tölthetne be.

A világháló kreatív kihasználása

A világháló az az utóbbi tíz év hozadéka. A közösség felköltözött a világhálóra, és ennek sokrétű következményei most körvonalazódnak. Anélkül hogy túlzásba esnénk e téren, oda kell figyelnünk erre az elharapódzó közvélekedésre: ami nincs fenn a hálón, az nem is létezik.

A kapcsolattartás, a nyilvántartás, a megismerhetőség, az elérhetőség, a csoportszervezések új dimenziói nyíltak meg megcélozható, készen rendeződött és előszelektálódott csoportokkal. Ennek gyakorlati és missziói lehetőségeit kiválóan használta fel a Hit Gyülekezete, újabban pedig a Felház. Látni kell sikerükben azt is, hogy eredményt csakis a coachiggal történő kemény párosítás útján értek el, ami személyes megkeresést, megragadást és megtartást jelent a kívánt átalakítási folyamat befejezéséig.

Statisztikák újszerű értelmezése, megközelítése

A jó gyakorlatokat kötelezően általánossá kell tenni. Egy hatékony vállalat érzékenyen lereagálja a változásokat, sokrétűen elemzi döntéseit és eredményeit, ellenőrzi és korrigálja rövid, közép- és hosszú távú elképzeléseit. Ennek döntő eszköze a korrekt mérés, a nyert eredmények helyes értelmezése. Ebben fel kell zárkóznunk.

Modern struktúra- és munkaszervezés

Az átállás, a szinkronizálódás a külső követelményekkel nem új dolog, hanem állandó szükséglet, nemegyszer kényszer. A nagy kihívás az, hogy az egyház eközben ne tévessze szem elől fő célkitűzéseit, mennyei feladatát. Az 1990-es évek elején egyházunk több döntéshozatali fórumán jeleztem, hogy pontosan fel kell mérni, körül kell írni, nagy bontásban meg kell határozni a munkakörök határait az optimalizálás és számonkérhetőség végett. A vélekedés az volt, hogy az általános meghatározásokban implicite benne vannak a követelmények, és így nem szükséges explicit módon kifejezni ezeket. Bár azóta ösztönösen történt előrelépés az így keletkező, fizikailag teljesíthetetlen túlmunka leosztásának tereén, a tudatos profilozás, auditálás, a pontos munkaköri leírás és az élő protokollok implementálása megkerülhetetlen a jövőben. Mindezek mentén gyönyörű példa és sikertörténet a Caritas erdélyi kiépülése. Az elmúlt évtizedekben hatalmas, működő és fenntartható rendszert bontakoztattak ki tudatos építkezéssel és elkötelezett szakemberek kinevelésével, s így a Caritas képes volt szakszerűen lefedni a diakóniai munka számos ágazatát.

Outputközpontú egyházi képzés és továbbképzés

A keretek szerencsére megvannak. Azt kell mondanunk, hogy egyházunknak soha sem volt ilyen sok fölülképzett lelkipásztora, hitoktatója. Jobban oda kell figyelni arra, hogy az alapképzési csomagban helyet kapjon egy pár nagyon szükséges képesség kötelező kifejlesztése, begyakoroltatása: a csoportépítés, a kommunikációs készség, a menedzsment és a könyvelés.

Ösztöndíjak, mentorálások

Az Erasmus-programot a hajdani peregrinusmozgalom mintájára találták ki, hatékonysága miatt. Ennek ellenére ma is kísért egyházunkban az a nézőpont, hogy a külföldi tanulmányút, sabbatikus év szórakozás, kiesés a rendszeres képzésből és szolgálatból. Engedélyezése kegy vagy privilégium. A nem egyszer útkereső teológus vagy lelkész fejlődési ívének intézményes, szakszerű és objektív mentorálás mellett kellene kibontakoznia.

Élő missziós központokat kell intenzíven működtetni

Könnyebb emelni, mint vinni – tartja a bölcs népi mondás. Megfigyelhettük, tapasztalhattuk is, hogy egy-egy fiókintézmény tevékenysége, fejlődése megtörik a kezdeti pezsgés és lendület, illetve az alapító generáció kicserélődése után. Számos olyan „döglött” irodával találkozunk két-három elérhetetlen alkalmazottal, amelynek már vagy öt éve nem frissítették a honlapját, és egy e-mail-fiók, illetve egy soha nem működő telefonszám szolgáltná a kapcsolattartást. Az életfogytig biztos, esetleg még szolgálati lakással is egybekötött városi munkahely vonzó egyeseknek, és kényelmes megélhetést biztosít. Ez utóbbival nincs is baj, de azt látjuk, hogy azért ajánlatos lenne az időszakos, objektív auditálás bevezetése.

Cigánymisszió

Az adventisták, baptisták látványos eredményeket értek el némely cigány közösségekben. Mondhatnánk, hogy megszabadítottak bennünket egy gondtól, holt pontosan az integrálódási szintre eljutott, többletigényű réteget fölötték le, és meghagyták nekünk a legproblémásabb, szociálisan leginkább leszakadt rétegeket. Számunkra a hajdani körlelkésziségek mintájára szervezett kerületi hálózat jelentette volna a nagy előrelépést, amennyiben ez megtörtént volna 15–20 évvel ezelőtt.¹² Az utóbbi évek radikális változásai gyakorlatilag ellehetetlenítették e tevékenység megkezdését és kibontakoztatását. Szerencsére tudjuk, hogy ami embernél lehetetlen, az még mindig lehetséges Istennél.

A külföldi diaszpóramisszió

Az első világháború előtt mintegy kétmillió magyar emigrált jórészt Amerikába, a második világháború és az 1956-os forradalom után újabb nagy hullám került Nyugatra, jelenleg talán a legnagyobb mértékű kivándorlással szembesülünk. Az előző nemzedékek főleg önszerveződésen alapuló egyházi hálózata és megtartásra, konzerválásra törekvő módszere kifulladt. Olyan központokban, körzetekben jelentek meg nagy tömegben magyar reformátusok, ahol nincsenek olyan keretek, amelyek felvállalhatnák gondozásukat, összegyűjtésüket, szervezésüket.

Nem egyedül szembesülünk ezzel a gonddal. A többi közép-kelet-európai nemzetnél is hasonló a helyzet. Legdrámaibb talán a románoknál, akik közül több mint 3 millióan telepedtek ki véglegesen, valamit további 2 millió hosszú távon, életformaszerűen tartózkodik, dolgozik az országon kívül. Az ortodox patriarchátus püspökségeket szervezett a külföldi diaszpórában,¹³ és folyamatosan gondoskodott képzett, külföldi, általában protestáns, ösztöndíjakon tanult és nyelveket jól beszélő lelkészekről. Ezeket olyan helyekre nevezték ki, ahol azt a nagyszámú közösség igényelte. Parókiális körzeteket alapítottak, templomokat építettek vagy kaptak ajándékba, s jelenleg virágzó közösségeket gondoznak.

Nálunk még nem körvonalazódott egyháziilag határozott elképzelés e téren. Szerencsére az utóbbi időben a magyar állam megnyitotta a pályázati lehetőségeket a diaszpóragyülekezetek és az általuk gondozott közösségek megerősítésére.

¹² Legutóljára az *Egyházak szerepe a roma integráció vonatkozásában – Erdélyi kitekintés* című felvezető előadásomban javasoltam ezt azon a rendezvényen, amelyet az Emberi Erőforrások Minisztériuma – Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság (Balog Zoltán államtitkár) és az Erdélyi Református Egyházkerület szervezett *Kinek a dolga? Cigányság – egyházak – Erdély* címmel a marosvásárhelyi Bod Péter-központban 2012. április 11-én.

¹³ A Románia határán túli román ortodox érsekségek és püspökségek székhelyei: Párizs, Róma, Madrid, Nürnberg, Stocholm, Chicago, Gyula, Melbourne. (Néhol gondjaik vannak a hatáskör érvényesítésével.) Ld. *Biserica Ortodoxă Română. Site-ul oficial al Patriarhiei Române*. <http://patriarhia.ro/organizarea-administrativa-763.html> (2018. okt. 25.)

Befejezés

Sok ez a tennivaló? Nem, amennyiben a mindenkori egyházkormányzat nem próbálja továbbra is magára venni és hordozni a központositott kiépítés és fenntartás összes terhét. Ez végzetesen korlátozhatja vagy egyoldalúsíthatja az egyház működését, akadályozhatja az áttekinthetetlenül komplex tevékenységi területeinek harmonikus és szükséges fejlődését.

A zsinat-presbiteri rendszer felé történő elmozdulás nem old meg mindent, de szükségessége vitathatatlan. Legalább beszéljünk róla.

Felhasznált irodalom

- A magyar szent korona országainak 1910 évi népszámlálása.* Hatodik rész. Végeredmények összefoglalása 15 grafikai térképpel. Magyar statisztikai közlemények. Új sorozat. 64 kötet. A Magyar Kir. Kereskedelemügyi miniszter rendeletéből szerkeszti és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 1920.
- A Román Népköztársaságban levő Református Egyház Statútuma.* Alkotta az 1948. évi októberi hónap 24-én megnyílt Kolozsvári Zsinat. A Református Szemle 1949. okt. 31-i számának hivatalos melléklete. Kolozsvári és a Nagyvárad Református Egyházkerület, Kolozsvár 1949
- Biserica Ortodoxă Română. Site-ul oficial al Patriarhiei Române.* <http://patriarhia.ro/organizarea-administrativa-763.html> (2018. okt. 25.)
- Fuks, Éric: *Ethique et droit.* Labor et Fides, Genève 2002.
- Institutul Național de Statistică. Recensământul populației și al locuințelor.* 1992, 2002, 2011. <http://www.recensamantromania.ro/>.
- Szabó Mihály: *A jó pap holtig tanul? Az Erdélyi Református Egyházkerület 2008-as évi lelkeségi jelentéseinek elemzése.* Magiszteri szakdolgozat. Babeş–Bolyai Tudományegyetem, szociológia szak. Kolozsvár 2010.
- Szász Tibor András: *A marosvásárhelyi gyülekezetek lelki arculata.* Szakvizsgadolgozat. [Kézirat], Kolozsvár 1983.
- Vetési László: Szórványstratégia – nemzetstratégia. Tervezet a romániai szórványmagyarok közösségépítéséhez és kisközösségi rehabilitációjához. In: *Magyar Kisebbség*, VI., 20. sz. (2000/2), 1–29. <http://epa.oszk.hu/02100/02169/00015/pdf/000222.pdf>.

* * *

This paper is a revised version of a lecture presented on October 16, 2018, in a conference entitled “Diminishing Church, Increasing Responsibilities”, organised by the Union of Reformed Ministers in Transylvania. The author, who is also trained in church law, experiments with interdisciplinary methods. He is active as a spiritual counsellor and mentor even outside the church. He argues that the main danger for the church is not its diminishing numbers but rather its disintegration and dissolution, loosing its main traits, attractiveness and impact. He points to fields where the church needs to change its perspectives and be more effective.

Keywords: spirituality, mission, diminishing church, disintegration, diaspora.